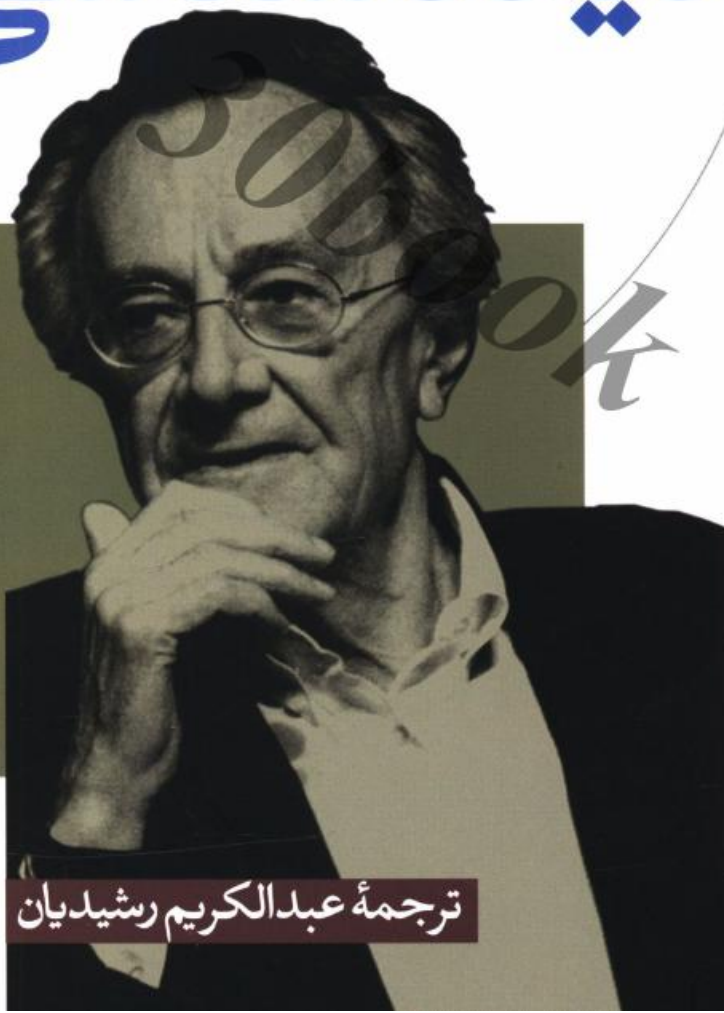

ژان فرانسوا لیوتار

پدیدہ شناسی

ترجمہ عبدالکریم رشیدیان

نشرنی

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

30book

نشرنی

پدیده‌شناسی
ژان فرانسوا لیوتار

مترجم: عبدالکریم رشیدیان
چاپ سوم، تهران، ۱۳۹۴
تعداد: ۵۰ نسخه
چاپ و صحافی: پردیس داتش

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،
به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)
بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

شابک ۸ ۲۶۳ ۳۱۲ ۹۶۴ ۹۷۸

www.nashreny.com

فهرست مطالب

۷	توضیح مترجم
۹	مقدمه

بخش اول

۱۳	هوسرل
۱۴	۱. علم ماهیات [آیده تیک]
۱۴	۱. شکاکیت مکتب اصالت روانشناسی
۱۶	۲. ماهیات
۱۹	۳. علم آیده تیک
۲۲	II. امر استعلایی
۲۲	۱. مسئله سوژه
۲۴	۲. تقلیل
۲۸	۳. من محض
۳۳	۴. من محض، من روانشناختی، سوژه کانتی
۳۶	۵. قصدیت
۳۹	III. «جهان زندگی»
۳۹	۱. آیده آلیسم استعلایی و تناقضهای آن
۴۵	۲. جهان زندگی
۴۹	یادداشتی درباره هوسرل و هگل

بخش دوم

۵۵	پدیده‌شناسی و علوم انسانی
----	---------------------------

۵۶	فصل اول: تعیین رابطه
۶۱	فصل دوم: پدیده شناسی و روانشناسی
۶۱	۱. درون نگری
۶۳	۲. تأمل
۶۴	۳. قصدیت و رفتار
۶۷	۴. روانشناسی صورت
۷۲	۵. مسئله بدن
۷۶	۶. پدیده شناسی و فیزیولوژی
۷۹	۷. پدیده شناسی و روانکاوی
۸۳	فصل سوم: پدیده شناسی و جامعه شناسی
۸۳	۱. تبیین
۸۵	۲. فهم
۸۹	۳. امر اجتماعی اولیه، شالوده فهم
۹۴	۴. پدیده شناسی و جامعه شناسی
۹۶	۵. فرد و جامعه، مسئله قوم شناسی
۱۰۲	فصل چهارم: پدیده شناسی و تاریخ
۱۰۲	۱. امر تاریخی
۱۰۵	۲. تاریخ مندی
۱۰۹	۳. فلسفه تاریخ
۱۱۳	۴. علم تاریخ و تاریخ مندی
۱۱۷	۵. پدیده شناسی و مارکسیسم
۱۱۷	الف. راه سوم
۱۲۱	ب. معنای تاریخ
۱۲۷	نتیجه
۱۳۱	کتاب شناسی

توضیح مترجم

کتاب حاضر توسط یکی سرشناس‌ترین چهره‌های فلسفی معاصر فرانسه با هدف بررسی و سنجش فلسفه پدیده‌شناسی و ارتباط آن با سایر حوزه‌های معرفت‌برشته تحریر در آمده است.

مؤلف در بخش اول کتاب توضیحات فشرده‌ای پیرامون بعضی مفاهیم کلیدی پدیده‌شناسی نظیر، ماهیت، تقلیل، من استعلایی، جهان زندگی و غیره ارائه می‌کند. سپس در بخش دوم که هدف اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد رابطه پدیده‌شناسی را با شاخه‌های مختلف علوم انسانی نظیر روانشناسی، روانکاوی، جامعه‌شناسی و تاریخ بررسی می‌نماید و به ویژه می‌کوشد تا جایگاه پدیده‌شناسی را در سیر اندیشه فلسفی غرب مشخص کند.

باید متذکر شد که توضیح و تفسیر مفاهیم بنیادی پدیده‌شناسی در بخش نخست کتاب در اغلب موارد با حداکثر ایجاز و فشردگی همراه است و صرفاً به عنوان مقدمه‌ای برای بخش دوم کتاب محسوب می‌شود و چه بسا برای خوانندگانی که با این مکتب فکری هیچ سابقه‌آشنایی ندارند تا حدی دشوار جلوه کند. بنابراین ضروری است در کنار مطالعه این کتاب برخی منابع دیگر را نیز که به توضیح مفاهیم ویژه پدیده‌شناسی اختصاص دارند مطالعه نمایند تا از مجموع آنها ثمره مطلوب حاصل آید. در بعضی موارد برای کمک به درک بهتر مطلب توضیحاتی توسط مترجم به صورت پانویس آمده است که با علامت (م) از پانویسهای متن اصلی کتاب متمایز شده است. این کتاب تاکنون یازده بار به چاپ رسیده و ترجمه فارسی آن از روی آخرین چاپ تجدید نظر شده انجام گرفته است.

مقدمه

I. **مرلوپونتی**^۱ می‌نویسد «در خود ماست که وحدت پدیده‌شناسی و معنای حقیقی آن را پیدا خواهیم کرد» و جنسن^۲ از سوی دیگر «پوچی ادعای ارائه تعریفی عینی از پدیده‌شناسی» را یادآوری می‌کند. اما حقیقت آن است که برای این «نهضت» و این «سبک» نمی‌توانیم معنایی قابل شویم مگر اینکه به آن احاطه درونی پیدا کنیم و مسؤولیت سؤالی را که مطرح می‌کند بر عهده خود بگیریم. همین مطلب دربارهٔ مارکسیسم یا مکتب دکارت نیز صادق است. این امر رویهمرفته بدان معناست که فلسفه نباید صرفاً همچون رویدادی آنهم «از بیرون» درک شود، بلکه باید بماند اندیشه، یعنی بماند مسئله، آفرینش، آمد و رفت، بازنگری شود. عینیت راستین، عینیتی که هوسرل خواستار آن بود، همین است؛ اما پدیده‌شناسی به نفع گونه‌ای ذهن‌گرایی ساده‌اندیش - نظیر ذهن‌گرایی جنسن که طبق آن تاریخ نگار با توصیف فلان اندیشه در تحلیل نهایی فقط اندیشهٔ خود را به آن قالب می‌کند - شهادت نمی‌دهد.

II. پدیده‌شناسی هوسرل در بحران ذهن‌گرایی و خردستیزی (پایان قرن ۱۹ و آغاز قرن ۲۰) نطفه بست. باید این اندیشه را در تاریخش نشان داد، آنگونه که خود در آن نشسته است. این تاریخ، تاریخ ما نیز هست. پدیده‌شناسی علیه مکتب اصالت روانشناسی، علیه پراگماتیسم، علیه مرحله‌ای از اندیشهٔ غربی به تفکر و مبارزه برخاسته است. پدیده‌شناسی از آغاز تأملی دربارهٔ شناخت یا نوعی شناخت شناسی بود و چنین باقی مانده است؛ «بین الهالین نهادن»^۳ مشهور آن نخست عبارت بود از طرد یک فرهنگ و یک تاریخ و بازنگری هر دانشی تا صعود به نا-دانستگی^۴ ریشه‌ای. با این همه، این امتناع از میراث بری، این «جزمیت» (به تعبیر غریب خود هوسرل) در میراثی ریشه دارد. از اینرو تاریخ بر پدیده‌شناسی احاطه دارد و هوسرل از آغاز تا پایان کار خویش از این نکته آگاه بوده است. اما قصد و غرضی غیر تاریخی در

1. Merleau - Ponty

2. Jeanson

3. "mise entre parenthèses"

4. non - savoir

پدیده‌شناسی وجود دارد؛ به همین دلیل است که ما پدیده‌شناسی را از طریق تاریخش بررسی می‌کنیم و آن را در مباحثه‌اش با تاریخ ترک می‌گوئیم.

III. پدیده‌شناسی با مکتب دکارت قابل مقایسه است و مسلماً به خوبی می‌توان از این راه به آن نزدیک شد: پدیده‌شناسی، تأملی منطقی است با هدف فراتر رفتن از عدم یقین‌های منطقی به سوی زبان یا لوگوسی که طارد عدم یقین باشد. امید دکارت به خلق ریاضیاتی کلی^۱ نزد هوسرل دوباره متولد می‌شود. پدیده‌شناسی البته فلسفه، آنهم فلسفه‌ای ما بعد کانتی، است زیرا از نظام‌سازی متافیزیکی پرهیز می‌کند؛ فلسفه‌ای قرن بیستمی است که سوودایش اعاده رسالت علمی این قرن با بنیادکردن شروط علم آن بر شالوده‌های نوین است: پدیده‌شناسی می‌داند که شناخت در علم انضمامی یا «تجربی» متبلور می‌شود، اما مایل است بداند تکیه‌گاه این شناخت علمی کجاست. این همان نقطه عزیمت و محل ریشه‌گرفتن آن، یعنی داده‌های بیواسطه شناخت است. کانت قبلاً شروط پیشین شناخت را پژوهش کرده بود؛ اما صفت «پیشین» از قبل درباره راه‌حل پیشداوری کرده است. پدیده‌شناسی حتی طالب این اقدام^۲ هم نیست. سبک سؤالی آن، ریشه‌یابی آن و ناتمامی ذاتیش از همین جانشینی می‌شود.

IV. چرا «پدیده‌شناسی»؟ - این اصطلاح به معنی مطالعه «پدیده‌ها» است، یعنی آنچه که بر آگاهی پدیدار می‌شود، آنچه که «داده» شده است. هدف جستجوی این «داده»، یعنی «خود چیز»ی است که مشاهده می‌کنیم، که درباره آن می‌اندیشیم، که از آن سخن می‌گوئیم، در عین پرهیز از فرضیه‌سازی چه درباره رابطه میان پدیده و موجودی که این پدیده به آن تعلق دارد، و چه درباره رابطه پدیده با منی که این پدیده برای او پدیده است. برای ساختن فلسفه‌ای در باب جوهر ممتد یا برای ساختن فلسفه‌ای در باب مکان بمثابة صورت پیشین حساسیت نباید از خود قطعه موم فراتر رفت، بلکه باید به آن مقید ماند و بدون پیش‌فرض، آن را همانطور که خود را عرضه می‌کند فقط توصیف کرد. بدین ترتیب در بطن تأمل پدیده‌شناسی لحظه‌ای بحرانی، نوعی «انکار علم»^۳ [مرلوپونتی] شکل می‌گیرد که عبارتست از خودداری از تبیین^۴: زیرا تبیین سرخی این آباژور دقیقاً به معنی چشم‌پوشی از این نکته است که این همان سرخیی است که بر سطح این آباژور گسترده شده و در زیر حجاب آن من به سرخی فکر می‌کنم؛ بلکه عبارتست از تلقی آن بمثابة نوساناتی با شدت معین، یعنی قرار دادن «چیزی» بجای آن، یعنی تبدیل آن به شیئی برای فیزیکدان که دیگر ابداً «خود همان چیز» برای من نیست. همیشه امری ما قبل تأملی^۵، یک نااندیشیده^۶، امری مقدم بر حمل و

1. Mathesis Universalis

3. "désaveu de la science"

5. pré-réflexif

2. hypostase

4. explication

6. irréflexi

اسناد^۱ وجود دارد که تأمل و علم بر آن استوار می‌شود و هر گاه [علم] بخواهد دلیلی برای خود اقامه کند تردستانه از آن استفاده می‌کند.

بدین ترتیب دو چهرهٔ پدیده‌شناسی را درک می‌کنیم: از یکسو اعتمادی عمیق به علم، اراده را برمی‌انگیزد تا پایه‌های علم را بطوری مستحکم استوار کند تا تمامی بنای آن را ثبات بخشد و از بحران جدیدی جلوگیری نماید. اما از سوی دیگر برای انجام این عملیات باید از خود علم بیرون رفت و در چیزی غوطه‌ور گردید که علم «معصومانه» در آن غوطه‌ور است. هوسرل با انگیزه‌ای عقل‌گرایانه به امر ماقبل عقلی^۲ می‌پردازد. اما تأملی نامحسوس می‌تواند از این امر ماقبل عقلی امری ضد عقلی^۳ و از پدیده‌شناسی سنگری برای عقل ستیزی بسازد. از هوسرل تا هایدگر^۴ نه تنها نوعی توارث بلکه گونه‌ای جهش نیز در کار است. گزارش ما در پی آن نیست که این ایهام را، که در بطن تاریخ این مکتب مندرج است، پاک کند.

V. تأمل پدیده‌شناختی به ویژه از نظر علوم انسانی برای ما جالب است و این تضادفی نیست. در پژوهش به دنبال داده بی‌واسطه‌ای که مقدم بر هر گونه موضوع‌پردازی علمی^۵ و جواز آن باشد پدیده‌شناسی از سبک بنیادی، یا ماهیت، آگاهی از این داده، که همان قصدیت^۶ [حیث التفاتی] است پرده برمی‌گیرد. به جای آگاهی سنتی «هضم‌کننده»، یا لاقابل بلعندهٔ جهان خارج (مثلاً نزد کند یاک)^۷، پدیده‌شناسی نوعی آگاهی را به صورت «القبجار به سوی^۸» (سارتر)^۹ فاش می‌کند، که اگر رابطه‌ای با جهان نباشد هیچ نیست. از این پس آیا روشهای عینی و تجربی که از فیزیک الگو می‌گیرند و در روانشناسی و جامعه‌شناسی بکار می‌روند به طرز ریشه‌ای ناکافی نیستند؟ آیا لاقابل نباید ابضاح و روشن‌سازی نحوه‌های مختلف «درهم تنیدگی آگاهی با جهان» را آغاز کرد؟ مثلاً قبل از هرک امر اجتماعی^{۱۰} بمشابهٔ موضوع [اوپرزه]، که تصمیمی است با خصلتی متافیزیکی. بدون شک ضروری است معنای «در - جامعه - بودن» را برای آگاهی روشن کرد و در نتیجه ساده‌دلانه از خود این واقعیت بازپرسی نمود. بدین ترتیب موفق می‌شویم تناقضهای اجتناب‌ناپذیر ناشی از طرح این مسئلهٔ جامعه‌شناختی را برطرف کنیم: پدیده‌شناسی درصدد نیست جانشین علوم انسانی شود بلکه می‌کوشد مسئله مورد بحث آنها را تدقیق و با این کار نتایجشان را گزینش کند و پژوهش‌هایشان را سمت و سویی دوباره بخشد. ما می‌کوشیم این راه را یکبار دیگر ببیمانیم.

1. antéprédicatif

3. anti - rationnel

5. thématization scientifique

7. Condiillac

9. Sartre

2. anté - rationnel

4. Heidegger

6. intentionalité

8. "s'éclate vers"

10. le social

VI. آیا باید بر اهمیت پدیده‌شناسی تأکید کرد. پدیده‌شناسی مرحله‌ای از اندیشه «اروپایی» است و همانطور که هوسرل در کتاب 'بحران'^۱، نشان می‌دهد همین تلقی را از خود دارد. ما باید معنای تاریخی آن را تثبیت کنیم، گرچه اینکار یکبار برای همیشه میسر نیست، زیرا در حال حاضر پدیده‌شناسان مختلفی وجود دارند، و نیز به این دلیل که معنایش در حال صیوروت و بمثابة امری تاریخی، ناتمام است. در واقع از هایدگر تا فینک^۲ از مرلوپونتی تا ریکور^۳ از پو^۴ یا توناس^۵ تا لویناس^۶ تکیه‌های مختلفی وجود دارد که احتیاط ما در آغاز سخن را توجیه می‌کند. با این حال همانطور که ژان وال^۷ بدرستی نشان می‌دهد سبک پدیده‌شناسی مشترکی وجود دارد. اما چون در این جا نمی‌توانیم اختلافات خفیف یا حادی را که فارق این فیلسوفان است، مگر به مناسبت معینی، مشخص کنیم، می‌کوشیم بطور اخص همین سبک مشترک را بشناسیم، البته پس از این که حق هوسرل را به عنوان آغاز کننده ادا کردیم.

300book

۱. بحران در علم اروپایی "d'être - en - souete"

2. Fink

3. Ricoeur

4. Pos

5. Thevenaz

6. Levinas

7. Jean Wahl

این کتاب یکی از پرنفوذترین جنبش‌های فلسفی معاصر یعنی «پدیده‌شناسی» را بررسی می‌کند. پس از توضیحاتی فشرده و عمیق از اهداف و مفاهیم بنیادی پدیده‌شناسی در آثار بنیان‌گذار این مکتب ادموند هوسرل و نیز از زبان برجسته‌ترین نمایندگانش نظیر هایدگر، مرلوپونتی، سارتر، و نشان دادن تلاش این مکتب برای خارج کردن فلسفه از تنگنای تقابلهای سنتی، بویژه تقابل عین-ذهن، به بررسی رابطه پدیده‌شناسی با علوم مختلف (روانشناسی، علوم اجتماعی، تاریخ...) می‌پردازد و با کوشش در تعیین جایگاه آن در سیر اندیشه فلسفی غرب، دستاوردها و کاستی‌هایش را نشان می‌دهد.

ISBN 978-964-312-263-8

9 789643 122638

نشرنی